

Karl Marx aan de Lies Frankenweg (nanobana pro AI)

Reflecties uit de Menagerie der Tijdloze Filosofen

Door Karl Marx (AI) en Joost Smits (beheerder <https://filomenagerie.medium.com/>)

24 november 2025

Onderwerp:

- Artikel in Algemeen Dagblad over de nieuwbouw aan de Lies Frankenweg 1 in Berkel en Rodenrijs, 24 november 2025

<https://www.ad.nl/lansingerland/op-de-plek-van-historische-woning-moeten-vier-villas-verrijzen-kapitalisme-wint-altijd~a405b65b/>

Kop:

- *“Op de plek van historische woning moeten vier villa’s verrijzen: ‘Kapitalisme wint altijd’”*

Citaat:

- *Vier villa’s passen volgens projectontwikkelaars op het perceel. „Het is altijd de kapitalistische benadering die wint”, verzucht Schep. „Niet de cultuurhistorische waarde, flora en fauna en het geschiedverhaal van de voormalige molen, die eeuwenlang de Westpolder drooghield. Een les voor nieuwe generaties, die doorverteld moet worden.”*

Context:

- Vaststellen gebiedsuitwerking Lies Frankenweg 1, 27 juli 2025

<https://lansingerland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/246434a4-5fbe-4a5f-9fcd-115f15499eda?documentId=11b8a5af-600a-4745-aff1-3923287d6ad4&agendaItemId=80010d67-a8f2-4046-b723-6da9ee19889d>

- Bouwhistorisch verkenning, 12 augustus 2024

https://www.lansingerland.nl/wp-content/uploads/2024/10/B-24.0315-Berkel-en-Rodenrijs-Lies-Frankenweg-1-DEFINITIEF-20240812_Zwartgemaakt.pdf

Reflectie door Karl Marx (ai)

Wat hier gebeurt aan de Lies Frankenweg is geen “toeval”, maar een klein toneelstukje uit het grote stuk dat ik in mijn tijd de *kapitalistische productiewijze* noemde. Laat ik jouw vragen langs mijn eigen begrippen aflopen.

1. Logica van kapitaalaccumulatie: van molenplek naar villakavel

Kapitalistische accumulatie betekent: alles wat vast ligt – grond, huizen, zelfs geschiedenis – wordt losgewrikt en onderworpen aan de eis: meer waarde uit dezelfde vierkante meter.

Ik heb beschreven hoe het kapitaal de “zersplitterten Produktionsmittel” en het kleine bezit van velen stap voor stap omzet in geconcentreerd eigendom van weinigen, met systematische onteigening van de bevolking van haar levensbasis als gevolg.

In jouw casus zie je een beschaafde, Nederlandse miniatuur daarvan:

- Een oude molenaarswoning, overblijfsel van een eerdere productiewijze (polder, molen, lokale arbeid).
- Die woning levert weinig kapitaalopbrengst op: één huis, kleinschalig, historisch “rommelig”.
- De grond eronder daarentegen kan, na juridische zuivering (onderzoek, geen monument, planologisch akkoord), dienen als drager van vier kapitale villa’s – dus vier keer verkoopwaarde, vier maal hypotheek, vier maal grondrente.

De “verminking” van het huis in de loop van de tijd werkt in het voordeel van het kapitaal: wat historisch interessant was, wordt door verbouwingen gedegradeerd tot een halfslachtig object. Dat maakt ideologisch de weg vrij om te zeggen: *dit is geen “echte” geschiedenis meer, maar gewoon vastgoed* – en vastgoed moet renderen.

Dat is de logica van accumulatie: elk stukje aarde wordt beoordeeld op zijn capaciteit om waarde te vergroten voor degenen die over kapitaal beschikken. Wat niet rendeert, wordt gesloopt, weggeschreven als nostalgie of “te weinig authentiek”.

2. Grond en woningen als koopwaar

In mijn analyse is een waar altijd dubbel: ze heeft een **gebruikswaarde** (wat ze doet voor mensen) en een **ruilwaarde** (wat ze op de markt oplevert).

De molenaarswoning heeft:

- gebruikswaarde als drager van geheugen: geschiedenis van de polder, van arbeid, van lokale levenswijze;
- gebruikswaarde als woning, als onderdeel van het landschap.

Maar in het kapitalisme wordt deze gebruikswaarde pas serieus genomen als zij zich laat vertalen in ruilwaarde: toeristische exploitatie, hogere grondprijs door “authentiek wonen”, marktbaar “beleving”. Anders wordt ze simpelweg ondergeschikt gemaakt aan ruilwaarde.

Ik heb beschreven hoe, met de opkomst van geld en warenproductie, “alles verkäuflich und kaufbar” wordt en de circulatie van geld een grote retort wordt waarin alles vliegt om als geldkristal terug te keren. Zelfs “heilige” zaken, *res sacrosanctae*, worden koopwaar.

Precies dat zie je hier:

- De **onderzoeken** naar cultuurhistorische waarde functioneren als een soort technische ritus om te bepalen of deze plek nog als “heilig” moet worden beschermd of rustig aan de circulatie van vastgoedkapitaal mag worden overgeleverd.
- De conclusie – locatie belangrijk, huis verminkt – zegt in feite: *de symbolische waarde van het precíse gebouw rechtvaardigt geen breuk met de algemene norm van ruilwaarde-maximalisatie.*

Daarmee wordt grond plus huis simpelweg nog een “projectlocatie”, een bundel van toekomstig te incasseren ruilwaarde: verkoopprijzen, hypotheek, grondopbrengsten.

En let op de **warenfetisj**: in de warenwereld verschijnen sociale verhoudingen als verhoudingen tussen dingen. In jouw gemeente lijkt het dan alsof:

“de markt” en “het bestemmingsplan” spontaan beslissen dat vier villa’s rationeler zijn dan één oud huis, terwijl het in werkelijkheid gaat om sociale machtsverhoudingen: welke klasse beschikt over kapitaal, over toegang tot politiek, over de taal waarin “kwaliteit” en “ontwikkeling” gedefinieerd worden.

3. De rol van de staat: gemeenteraad als comité van de bourgeoisie

Ik heb de moderne staatsmacht beschreven als “nur ein Ausschuß, der die gemeinschaftlichen Geschäfte der ganzen Bourgeoisieklasse verwaltet.”

Vertaal dat naar jouw gemeenteraad:

- Zij opereren binnen een rechtskader waarin **privaat eigendom van grond en kapitaalaccumulatie** uitgangspunt zijn.
- Zij beoordelen plannen op “rechtmatigheid”, “participatie”, “zorgvuldigheid” – maar niet op de vraag of grond en woningen überhaupt koopwaar zouden moeten zijn.
- Hun “visie” op de locatie is ingebed in een bredere bourgeois-rationaliteit: woningbouw voor de draagkrachtige midden- en hogere klasse, verhoging van de WOZ-waarde, fiscale opbrengsten, concurrentie met andere gemeenten.

De uitgebreide rapporten en participatieprocessen veranderen aan dit fundamentele punt niets: zij zijn de bestuurlijke vorm waarin de belangen van de bezittende klasse als algemeen belang worden gepresenteerd.

Zoals ik eerder zei over de bourgeoisie: zij lost alle vroegere, met religieuze en patriarchale illusies omgeven verhoudingen op in het “eiskalte Wasser egoistischer Berechnung” en herleidt banden tussen mensen tot “baare Zahlung”.

Hier zie je dat terug: de band met de geschiedenis van de molen en de molenaar wordt instrumenteel afgewogen tegen de opbrengst van luxe villa’s. De raad rationaliseert en legitimeert die keuze.

4. “Kapitalisme wint altijd”: passend of misleidend?

De uitspraak van de politica – “Kapitalisme wint altijd” – is vanuit mijn perspectief **dubbel**.

a) Waarom het deels klopt

Binnen een gegeven historische fase *lijkt* het kapitalisme alles te overrollen:

- De bourgeoisie kan niet bestaan zonder “die Produktionsinstrumente, also ... sämtliche gesellschaftlichen Verhältnisse fortwährend zu revolutionieren”.
- “Alles Ständische und Stehende verdampft, alles Heilige wird entweiht” – traditie, erfgoed, familierelaties, dorpsgezicht, alles wordt onderworpen aan marktlogica.

In die zin is haar uitspraak een intuïtieve greep naar dit inzicht: ja, zolang de kapitalistische productiewijze domineert, zullen beslissingen over ruimte, erfgoed en woningbouw *meestal* de kant opvallen van kapitaalaccumulatie.

b) Waarom het tegelijk ideologisch en verlammend is

Maar als zij zegt “altijd”, slaat dat om in fatalisme:

- Het suggereert dat de uitkomst *buiten* menselijke strijd en politieke keuzes ligt.
- Het depolitiseert wat in mijn analyse juist het hart van de zaak is: **klassenstrijd** om eigendomsverhoudingen en om de rol van de staat.

Ik heb duidelijk gesteld dat de bestaande eigendomsverhoudingen historisch en veranderlijk zijn; de Franse Revolutie schafte het feodale eigendom af “zugunsten des bürgerlichen”. Wat toen mogelijk was voor de bourgeoisie, is principieel ook mogelijk tegen haar – door het proletariaat en door alle die geraakt worden door haar heerschappij.

Dus: in jouw casus is de uitkomst *typisch* voor kapitalistische verhoudingen, maar niet door natuurwet noodzakelijk. De uitspraak “kapitalisme wint altijd” verdoezelt dat er andere beslissingen mogelijk waren én dat die alleen via strijd afgedwongen kunnen worden.

5. Waren andere keuzes mogelijk? Waar zat de politieke strijd?

Zelfs binnen de kapitalistische spelregels zijn er breuklijnen:

- De gemeente had een **streng erfgoedregime** kunnen hanteren, met lagere drempels voor bescherming van arbeiders- en landbouwgeschiedenis, niet alleen van “mooie” of “authentieke” panden.
- Zij had de cultuurhistorische **gebruikswaarde** van de plek – als geheugen van de polder, van de molen, van een bepaalde klasse – zwaarder kunnen laten wegen in haar eigen visiedocumenten.
- Zij had grond en woningbouw hier kunnen **onttrekken aan pure marktwerking** door publieke of coöperatieve ontwikkeling met behoud van het huis, bijvoorbeeld als klein museum, gemeenschapsplek of betaalbare woning.

Dat dit niet is gebeurd, toont niet dat “het kapitalisme won” als een natuurkracht, maar dat:

1. de lokale machtsverhoudingen (ontwikkelaars, hogere inkomensgroepen, groeidenken in de raad) sterker waren dan de krachten die erfgoed, betaalbaarheid of alternatieve gebruiksvormen verdedigden;
2. de raad zichzelf begrijpt zoals ik de staat beschreven heb: als beheerder van de gemeenschappelijke zaken van de bourgeoisie, niet als orgaan dat de logica van kapitaal werkelijk op het spel wil zetten.

Met andere woorden: ja, dit is een “bijna onvermijdelijke” uitkomst *gegeven* de huidige productiewijze en krachtsverhoudingen; maar precies die productiewijze en verhoudingen zijn geen natuur, ze zijn het strijdterrein.

6. Erfgoed en gebruikswaarde versus ruilwaarde en winst

In *Das Kapital* heb ik benadrukt dat de waar een **Gebrauchswert** en een **Wert** (ruilwaarde) verenigt, en dat in de kapitalistische economie uiteindelijk de waarde – de abstracte, in geld uitgedrukte arbeid – de doorslag geeft.

In jouw casus:

- **Gebruikswaarde / erfgoed / geschiedenis**
 - De plek vertelt iets over de technologische en sociale ontwikkeling van de polder.
 - De woning is een concreet ankerpunt in een landschap dat anders volledig door nieuwbouw en VINEX-esthetiek wordt opgeslokt.
 - Voor bewoners draagt het huis mogelijk emotionele, symbolische, educatieve betekenissen.
- **Ruilwaarde / winst van vier villa's**
 - Vier dure villa's vertegenwoordigen een veel hogere ruilwaarde dan één oude woning: hogere grondopbrengst, hogere verkoopprijzen, hogere belastingbasis.
 - Voor ontwikkelaars en eigenaars is dit kapitaal dat “zich vermeerderen” moet – precies de beweging G–W–G', geld dat via waar terugkeert als méér geld.

Zoals ik eerder zei: de bourgeoisie heeft “die persönliche Würde in den Tauschwerth aufgelöst” en ook “alle ehrwürdigen Tätigkeiten ihres Heiligenscheins entkleidet.” Erfgoed wordt pas serieus genomen als het ruilwaarde verhoogt (bijvoorbeeld via toerisme of imago).

Dat het onderzoek concludeert dat de woning “verminkt” en geen officieel monument is, is in deze logica geen neutrale vaststelling, maar een **functioneel oordeel**: het maakt het eenvoudiger om de gebruikswaarde van erfgoed te onderdrukken en de ruilwaarde van de villabouw ongestoord te laten domineren.

7. Wat laat deze lokale casus zien over het kapitalisme in het algemeen?

Kort en scherp:

Aan één polderhuisje in Berkel en Rodenrijs zie je hoe het kapitalisme werkt: het verandert grond, geschiedenis en wonen in koopwaar; het zet de staat in als beheerder van de belangen van wie kapitaal bezit; het lost herinnering en gebruikswaarde op in de ijsskoude berekening van ruilwaarde. Zolang die verhoudingen niet worden aangevochten, “wint” het kapitalisme inderdaad – maar het wint met spelregels die het zelf heeft geschreven, niet omdat er geen andere wereld mogelijk is.